



\*\*\* תקציר \*\*\*

לסקירה המלאה והעדכנית ראה הספר [מבוא למדרשים מאת ענת רייזל](#) בהוצאת מכללת הרצוג - תבונות

## מדרש דברים זוטא

מדרש דברים זוטא הוא מדרש אגדה אבוד<sup>1</sup> שהיה נפוץ באשכנז במאה ה-13. המובאות מתוך המדרש נאספו ונחקרו בידי ע'י גאולה. המדרש נערך ככל הנראה בביזנטיון או באיטליה במאה התשיעית או העשירית.

### שם המדרש

המקור העיקרי למובאות מן המדרש הוא ילקוט שמעוני,<sup>2</sup> המזכיר את המדרש בשם 'אלה הדברים זוטי'. השם 'אלה הדברים זוטא' מוזכר גם לפני מובאה מן המדרש בפירוש התפילות לר' אלעזר מוורמס (הרוקח). הכינוי 'זוטא', שמשמעותו בארמית קטן, ניתן בדרך כלל לחיבור על מנת להבדיל אותו מחיבור מקביל אחר, ולא בהכרח על מנת להעיד על היקפו של החיבור. ככל הנראה, הכינוי 'זוטא' ניתן למדרש על מנת להבדיל אותו ממדרש דברים רבה, שהיה ידוע כבר באשכנז. גאולה העלה את האפשרות, שכינוי זה לא ניתן למדרש כבר עם חיבורו, וייתכן שהמדרש היה מוכר במקומות שונים תחת שם אחר.

### לשון המדרש

לשון המדרש היא עברית, עם נטייה להעדיף את לשון המקרא על פני לשון חכמים. לדוגמה: במדרש מופיע הצירוף המקראי 'נכה רגליים' (במקום המילים 'פיסח', 'חיגר' או 'צולע' מלשון חכמים), וכן בשימוש במילה המקראית 'זיקים', במשמעות של אזיקים (במקום המילים 'שלשלאות' או 'כבלים' מלשון חכמים), ועוד. עם זאת, יש שימוש במדרש גם בלשון חכמים, לדוגמה: הפועל 'קלס' במשמעות של שבח (במקרא הוא במשמעות של לעג), נחתום (ולא אופה, כבלשון המקרא), ועוד. במדרש ישנן יחסית מעט מילים יווניות ולטיניות, וניתן לזהות בו תרגום של מילים או מונחים מיוונית או מרומית לעברית (לדוגמה: 'חנות' כתרגום ל'פונדק', 'גבירה' כתרגום ל'מטרונא'), ולעתים אף טביעת מונח עברי חדש במקום מונח יווני, לדוגמה: המונח 'חשבן' הוא מילה יחידאית, המופיעה במובאה מתוך דברים זוטא. מילה זו היא תרגום המונח היווני 'לוגיסטוס', שמשמעו תפקיד של האדם הממונה על השוק. במקורות אחרים בספרות התנחומא המונח היווני נכתב בתעתיק לעברית, או בתרגום לעברית: 'בעל השוק'. המונחים המתורגמים לעברית לקוחים בדרך כלל מהראליה הביזנטית-רומית, ולכן הם ככל הנראה תרגום של מונחים מהשפה המדוברת במקומו של עורך המדרש. במובאות מן המדרש מופיעה מעט ארמית ארץ ישראלית, שככל הנראה נובעת מהמקורות שעמדו בפני עורך המדרש.

### זמן המדרש ומקומו

סוגיית זמנו ומקומו של המדרש לא זכתה לעיסוק נרחב במחקר. י"ל צונץ סבר, שהוא מדרש המאוחר לדברים רבה (אותו הוא תיארך לשנת 900), וציין כי יש בדברים זוטא תבניות לשון ומקבילות לחיבורים מאוחרים. ש' ליברמן הצביע על הראליה הרומית המשתקפת במובאות מן המדרש, אך לא ציין מקום או זמן מוגדרים. גאולה סבר, כי המדרש נוצר בביזנטיון או בדרום איטליה במאות התשיעית-עשירית. כך עולה לדעתו מהזיקה של המדרש למנהגי ארץ ישראל, מהעדפת לשון המקרא, מהמקורות שהיו בידי עורך המדרש, ומההקשר התרבותי-היסטורי, המצביע על סביבה ביזנטית עם פעילות נוצרית.

1. ראה בראש המבוא למדרש אבכיר.

2. כשלושים מובאות מן המדרש מופיעות בילקוט שמעוני, מובאה אחת מופיעה בפירוש התפילות לר' אלעזר מוורמס (הרוקח), והמדרש מוזכר בשתי רשימות של מפתחות בכתב יד – מפתח פסוקים ומפתח דרשות. כולם מאשכנז סביב המאה ה-13.

\*\*\* תקציר \*\*\*

לסקירה המלאה והעדכנית ראה הספר [מבוא למדרשים מאת ענת רייזל](#) בהוצאת מכללת הרצוג - תבונות

